

בבית המשפט העליון

רע"א 8368/18

לפני: כבוד השופטת ע' ברון
כבוד השופט ד' מינץ
כבוד השופטת י' וילנר

המבקשת: פלונית

נגד

המשיב: פלוני

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי מרכז-
לוד בת"א 10748-03-18 מיום 13.11.2018, שניתנה על-ידי
כב' השופט ש' סרחאן

תאריך הישיבה: כ"ו בתמוז התשע"ט (29.7.2019)

בשם המבקשת: עו"ד רוני אלוני סדובניק

בשם המשיב: עו"ד אבי עמבר

בשם היועץ המשפטי לממשלה: עו"ד רות גורדין; עו"ד נעמי זמרת

פסק-דין

השופטת י' וילנר:

1. לאיזו ערכאה נתונה הסמכות העניינית לדון בתובענות נזיקין בגין פגיעות מיניות בתוך המשפחה – האם לבית המשפט לענייני משפחה או לערכאה האזרחית? זו השאלה העומדת במרכז בקשת רשות הערעור שלפנינו.

בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט המחוזי מרכז-לוד (כב' השופט ש' סרחאן) בת"א 10748-03-18 מיום 13.11.2018, בגדרה נקבע כי הסמכות העניינית לדון בתביעת המבקשת נגד אביה, הוא המשיב, בגין נזקים שנגרמו לה כתוצאה מפגיעות מיניות שפגע בה, נתונה לבית המשפט לענייני משפחה.

2. המבקשת הגישה לבית המשפט המחוזי תביעת נזיקין נגד המשיב, בטענה כי הלה ביצע בה במשך מספר שנים מעשים מיניים קשים (להלן: התביעה). בתביעה נטען כי מעשי המשיב הסבו למבקשת נזק נפשי ניכר, המשפיע על תפקודה בתחומים רבים עד עצם היום הזה, וכי היא סובלת מנכות נפשית צמיתה בשיעור של 40%.

3. בהחלטה מיום 7.3.2018 ציין בית המשפט המחוזי מיוזמתו כי על פני הדברים, תביעת המבקשת היא תובענה אזרחית בין אב לבתו, אשר עילתה סכסוך בתוך המשפחה, ומשכך הורה למבקשת להבהיר מדוע סבורה היא כי הסמכות לדון בתביעה נתונה לבית המשפט המחוזי, ולא לבית המשפט לענייני משפחה.

4. בהודעת הבהרה מיום 11.3.2018 טענה המבקשת כי בית המשפט לענייני משפחה אינו מוסמך לדון בתביעה, שכן זו אינה מבוססת על הוראות החוקים המנויים בסעיף 1(6) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995 (להלן גם: החוק), וכן לא ניתן לומר "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה", כנדרש בסעיף 1(2) לחוק זה.

5. המשיב מצדו הודיע ביום 27.9.2018 כי הוא מסכים לכך שבית המשפט המחוזי ידון בתביעה.

6. בהחלטה מיום 13.11.2018 קבע בית המשפט המחוזי כי הסמכות העניינית לדון בתביעה נתונה לבית משפט לענייני משפחה. נקבע כי הצדדים אינם רשאים להתנות על הוראות הדין בדבר סמכות עניינית, וכי עסקינן בתובענה בין אב לבתו, שהסכסוך ביניהם נובע מאירועים אשר אירעו לכאורה בתוך המשפחה וכי הסכסוך לא היה בא לעולם אלמלא יחסיהם המשפחתיים. עוד נקבע כי לבית המשפט לענייני משפחה ישנה המומחיות הנדרשת לדון בתביעה. נוכח האמור, הורה בית המשפט המחוזי על העברת הדיון בתביעה אל בית המשפט לענייני משפחה במחוז מרכז.

על החלטה זו נסבה בקשת רשות הערעור שלפנינו.

להשלמת התמונה, יצוין כי ביום 22.11.2018 הוגש כתב אישום נגד המשיב, בגדרו יוחסו לו מאות עבירות של מעשה מגונה בקטינה בת משפחה – הן במבקשת, והן בקטינה נוספת.

7. בבקשתה שבה המבקשת, בעיקרו של דבר, על טענותיה בפני בית המשפט המחוזי, וטוענת כי הסמכות העניינית לדון בתובענות נזיקין בגין פגיעות מיניות חמורות נתונה אך לבית המשפט המחוזי. עוד טוענת המבקשת כי שגה בית המשפט המחוזי בקבעו כי הסכסוך שבין המבקשת לבין המשיב לא היה בא לעולם אלמלא יחסיהם המשפחתיים, שכן מעשים מעין אלה שביצע המשיב במבקשת, תוך ניצול פערי כוחות ויחסי מרות, עלולים להתרחש במסגרות רבות אחרות. כן נטען כי הדיון בבית המשפט לענייני משפחה פוגע בזכויותיהם הדיוניות של נפגעי תקיפה מינית במשפחה, בין היתר, מחמת השונות בגביית האגרה; וכי יש ליתן פרשנות מצמצמת להוראות החוק המגדירות את סמכותו העניינית של בית המשפט לענייני משפחה, וזאת בייחוד נוכח הסכמת הצדדים בדבר סמכותו של בית המשפט המחוזי לדון בתביעת המבקשת. בנוסף, טוענת המבקשת כי בית המשפט המחוזי מוסמך לדון בתביעה היות שזו נובעת ממעשים פליליים חמורים שביצע המשיב; נוכח מומחיותו של בית המשפט המחוזי בכל הנוגע לבירורן של תובענות בגין נזק רפואי; וכן בהתחשב בכך שהסעד המבוקש בתביעה עולה על 2.5 מיליון ש"ח.

8. המשיב הותיר את ההכרעה בבקשה דנן לשיקול דעת בית המשפט.

9. בהחלטה מיום 5.3.2019 הוריתי ליועץ המשפטי לממשלה להגיש עמדתו בסוגיה העקרונית המתעוררת בבקשה דנן, ובתשובתו סומך היועץ את ידיו על החלטת בית המשפט המחוזי. נטען כי אמנם הערכאות האזרחיות מנוסות בבירורן של תובענות נזיקין, אך המורכבות והרגישות הטמונות בתובענות בגין עבירות שבוצעו בתוך המשפחה מטות את הכף לטובת בירורן דווקא בבית המשפט לענייני משפחה – על הגמישות הדיונית המתאפשרת בגדרו, ועל הכלים הייחודיים העומדים לרשותו לשם פתרון סכסוכים משפחתיים. עמדה זו, כך נטען, עולה בקנה אחד אף עם הפרשנות המרחיבה אשר ניתנה בבית משפט זה לסעיף 1(2) לחוק הדן בסמכות בית המשפט לענייני משפחה (ראו: רע"א 6558/99 חבס נ' חבס, פ"ד נד(4) 337 (2000)). עוד נטען כי בתי משפט לענייני משפחה הם אלה שדנים בפועל בתובענות כדוגמת זו של המבקשת, ומשכך, טוען היועץ המשפטי לממשלה כי "לעת הזאת ומבלי שנערכה בחינה מעמיקה בדבר מלוא ההיבטים של הסוגיה", אין מקום לשינוי המצב המשפטי הנוהג כאמור.

10. בדיון שהתקיים לפנינו הסכימו הצדדים כי בקשת רשות הערעור תתקבל, ומשכך החלטנו לדון בבקשה דנן כאילו ניתנה רשות לערער והוגש ערעור על-פיה, כאמור בתקנה 410 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (להלן גם: תקט"ד"א). אומר כבר עתה כי אני סבורה שדין הערעור להידחות, כפי שיבואר להלן.

המסגרת הנורמטיבית

11. סעיף 3(א) לחוק בית המשפט לענייני משפחה קובע כי "ענייני משפחה לפי חוק זה יידונו בבית המשפט לענייני משפחה". בסעיף 1 לחוק מנויה רשימה ארוכה של תובענות המהוות "ענייני משפחה" כאמור, וביניהן "תובענה אזרחית בין אדם או עזבונו לבין בן משפחתו, או עזבונו, שעילתה סכסוך בתוך המשפחה, יהא נושאה או שוויה אשר יהא" (ראו: סעיף 1(2) לחוק; ההדגשות הוספו, י.ו.).

הנה כי כן, על מנת שבית המשפט לענייני משפחה יקנה סמכות עניינית לדון בתובענה מכוח סעיף 1(2) לחוק, צריכים להתקיים שני תנאים מצטברים: (1) הצדדים לתובענה הנדונה הם בני משפחה או עזבוניהם; (2) עסקינן בתובענה אזרחית "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה". בענייננו, אין חולק כי המבקשת והמשיב הם בת ואביה, ומשכך עונים הם על התנאי הראשון שלעיל (ראו: סעיפים 1(2)(ב)-(ג) לחוק). הדיון שלהלן יתמקד, אפוא, אך בתנאי השני הנחוץ לשם גיבוש סמכותו העניינית של בית המשפט לענייני משפחה – תובענה אזרחית "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה".

12. מהי, אם כן, תובענה אזרחית "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה"? על כך השיב בית משפט זה בפסק הדין בעניין חבט, כי יש לפרש את המונח "עילה" כמסמל מעין קשר סיבתי בין התובענה לבין הסכסוך המשפחתי. על יסוד זה, נקבע כי על מנת שתובענה אזרחית תבוא בגדר סמכותו העניינית של בית המשפט לענייני משפחה, יש להוכיח "שהסכסוך המשפחתי תרם תרומה נכבדה וחשובה להיווצרותה של עילת התביעה" (ראו: שם, בעמוד 344).

13. נוכח האמור, נפנה לבחון את השאלה העומדת במוקד הבקשה דנן – האם תובענה נזיקית בגין פגיעות מיניות אשר בוצעו בתוך המשפחה מהווה "תובענה אזרחית... שעילתה סכסוך בתוך המשפחה" כאמור בסעיף 1(2) לחוק, ומשכך נתונה לסמכותו העניינית של בית המשפט לענייני משפחה. הדיון בנדון יתחלק לשניים: ראשית,

נשיב על השאלה האם פגיעה מינית במשפחה באה בגדר "סכסוך"; ושנית, וככול שהתשובה לשאלה הראשונה תהא חיובית, נבחן האם היחסים המשפחתיים הם אלה אשר תרמו "תרומה נכבדה וחשובה" להיווצרות עילת התובענה הנובעת מן הסכסוך האמור.

14. ברקע הדיון לגופם של דברים אציין כי הערכאות הדיוניות נדרשו מספר פעמים לשאלה המתעוררת בענייננו, וקבעו, כולן כאחת, כי הסמכות העניינית לדון בתובענות בגין פגיעות מיניות במשפט נתונה לבית המשפט לענייני משפחה (ראו למשל: ת"א (מחוזי מרכז) 43426-02-15 נ' מ' נ' י' מ' (25.2.2015); ת"א (מחוזי מרכז) 41058-03-11 אלגואטי נ' אלגואטי (12.10.2011)). כמו כן, בית משפט זה התייחס אף הוא לשאלה האמורה במסגרת הערת אגב, בה צוין כי מן הראוי שבית המשפט לענייני משפחה ידון בתובענות בגין תקיפות מיניות במשפחה (ראו: רע"א 9343/08 פלוני נ' פלונית, פסקה 5 (24.3.2009); להלן: רע"א 9343/08). ברם, בית משפט זה טרם קבע הלכה מחייבת בסוגיה העקרונית האמורה, ונדמה כי באה העת להעמיד הלכה על מכונה. לכך נפנה מיד בסמוך.

עוד יצוין כי אף שהדיון במקרה דנן יעסוק בסוגיית הסמכות העניינית לדון בתובענות נזיקין בגין פגיעות מיניות במשפחה, הרי שאני סבורה כי הוא רלוונטי באותה המידה אף בכל הנוגע לתובענות נזיקין בגין אלימות במשפחה – פיזית או נפשית, וכי יש להחיל את הקביעות שלהלן, בשינויים המחויבים, אף על תובענות מסוגים אלה.

תובענה אזרחית שעילתה סכסוך בתוך המשפחה

15. לא אכחד, כי ההכרעה בשאלה האם פגיעה מינית במשפחה נכללת במונח "סכסוך" אינה פשוטה כלל ועיקר בעיני. זאת, מאחר שפרשנותו ה"מילונית" של המונח "סכסוך" משמיעה עימות הדדי בין שני צדדים ניצים (ראו למשל הגדרת "סכסוך" במילון אבן-שושן המרוכז (הוצאת המילון החדש בע"מ, 2006); ובמילון ספיר (הד ארצי הוצאה לאור בע"מ ואיתאב בית הוצאה לאור בע"מ, 1997)), וברי כי מונח מעין זה אינו רלוונטי לפגיעות מיניות המתרחשות בתוך המשפחה, ואשר מבוצעות על-ידי הפוגע בקרבן באופן חד-צדדי לחלוטין, תוך ניצול נפשע של פערי כוחות ויחסי אמון ומרות. על פני הדברים, אפוא, ניתן היה לקבוע כי פגיעה מינית במשפחה איננה "סכסוך" בתוך המשפחה, וממילא, כי תובענה נזיקית המוגשת בגינה אינה נתונה לסמכותו של בית המשפט לענייני משפחה (ראו והשוו: רע"א 9343/08, שם).

16. ואולם, אני סבורה כי היצמדות לפרשנות מצמצמת מעין זו מעוררת קשיים ממשיים, שכן יש בה כדי לאיין כמעט כליל את סמכותו של בית המשפט לענייני משפחה לדון בתובענות נזיקין, ואף לפגום משמעותית בסמכותו לדון בתובענות אזרחיות רבות מכוח סעיף 1(2) לחוק. זאת, מאחר שהלכה למעשה, עילותיהן של מרבית התובענות הנזיקיות נובעות מעוולה שביצע מזיק כלפי נזוק, באופן חד צדדי, ולא כתוצאה מסכסוך הדידי בין השניים. הדברים נכונים גם ביחס לשלל תובענות אזרחיות הנדונות בבית המשפט לענייני משפחה, אשר אינן נובעות בהכרח מ"סכסוכים" הדידיים של ממש, כפי פרשנותו המילונית המצמצמת של המונח "סכסוך", אלא מאירועים המתרחשים בין צדדים מפרים או מזיקים לבין צדדים תמימים (ולמצער פסיביים). אם כן, קביעה לפיה רק סכסוך הדידי של ממש יבוא בגדר סמכותו העניינית של בית המשפט לענייני משפחה עלולה לאיין, כאמור, את סמכותו מכוח סעיף 1(2) לחוק, וברי כי לא לכך התכוון המחוקק.

17. לאמור לעיל אוסיף אף את הקושי אשר עלול להתעורר מקביעת סמכותו העניינית של בית המשפט לענייני משפחה בכל מקרה ומקרה על-פי טיב מערכת היחסים הקונקרטי שבין הצדדים לתובענה אזרחית זו או אחרת – אם זו עולה כדי "סכסוך" הדידי או שמא מדובר בהיזק חד צדדי גרידא. מצב דברים מעין זה אינו רצוי שכן הוא יביא ליצירתם של כללי סמכות עניינית פרטניים ומורכבים. זאת, בעוד שהיעילות הדיונית מחייבת כי כללי הסמכות העניינית יהיו פשוטים וברורים ליישום, וכדברי השופט צ' זילברטל: "מקום בו אנו דנים בפירוש הוראת סמכות של בית משפט, המכוונת את התנהגות הציבור בהחליטו לאיזה בית משפט עליו לפנות... יש ליתן לשיקולים של ודאות ובהירות משקל ניכר" (ראו: בע"מ 164/11 פלונית נ' פלוני, פסקה 16 (29.4.2012) (להלן: בע"מ 164/11); והשור: ע"א 2846/03 אלדרמן נ' ארליך, פ"ד נט(3) 529, 536-535 (2004); רע"א 4962/19 לוקי בניה ופיתוח בע"מ נ' דנקנר, פסקה 25 (19.11.2019)).

18. נמצאנו למדים, אפוא, כי היצמדות לפרשנות מצמצמת ודווקנית של המונח "סכסוך" מעוררת קשיים נכבדים. קשיים אלה מובילים, לדידי, לכלל מסקנה כי יש ליתן למונח זה פרשנות מרחיבה, אשר יכיל בתוכו לא רק תובענות שעילתן "סכסוך" במובן הצר, היינו עימות הדידי בין צדדים ניצים, אלא אף תובענות הנובעות מהפרות חד-צדדיות או מהיזק שגרם אחד מבעלי הדין למשנהו.

יישומה של מסקנה זו על ענייננו מוביל לקביעה לפיה "סכסוך" כאמור בסעיף 1(2) לחוק כולל בגדרו, אף אם בדוחק, תובענות נזיקין בגין פגיעות מיניות במשפחה, הבאות בגדר המקרים האמורים בהם אחד מבעלי הדין פגע במשנהו.

19. נוכח האמור, עלינו לעבור לשלב הבא, בגדרו נבחן האם תובענה נזיקית המוגשת בגין תביעה מעין זו היא תובענה "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה", ובמילים אחרות, האם יחסי המשפחה תרמו "תרומה נכבדה וחשובה" להיווצרותה של עילת התביעה הנובעת מן הפגיעה המינית.

תובענה אזרחית שעילתה סכסוך בתוך המשפחה

20. כמבואר לעיל, בית משפט זה קבע כי על מנת שתובענה אזרחית זו או אחרת תבוא בגדרי הסמכות העניינית שבסעיף 1(2) לחוק, יש להוכיח קשר סיבתי מסוים בין הסכסוך בתוך המשפחה לבין עילת התביעה, כך "שהסכסוך המשפחתי תרם תרומה נכבדה וחשובה" להיווצרות העילה (ראו: עניין חבס, בעמוד 344).

בתוך כך נקבע כי יש לבחון האם מערכת היחסים המשפחתית היתה גורם דומיננטי מבין כלל גורמי הסכסוך אשר הוביל להגשת התובענה; כמה גורמים לבר-משפחתיים נטלו חלק בסכסוך; כמה בני משפחה מהווים צד לסכסוך ומהי מידת הקרבה המשפחתית ביניהם; והאם קיימים קשרים לבר-משפחתיים נוספים בין אותם בני משפחה אשר ממשיכים להתנהל כסדרם. עוד נקבע כי יש להידרש אף לנקודת מבטם הסובייקטיבית של בעלי הדין באשר לסכסוך שביניהם – אם אלה רואים אותו כסכסוך שעיקרו משפחתי, או כמחלוקת אזרחית גרידא (ראו: עניין חבס, בעמודים 344-345; ע"א 1662/99 חיים נ' חיים, פ"ד נו(6) 295, 308 (2002); גלי רון בית המשפט לענייני משפחה בראי הפטיקה 40-41 (2009); שאול שוחט ודוד שאוה סדר הדין בבית המשפט לענייני משפחה 149-151 (2009); משה קשת על דיני הסמכות של בתי המשפט בענייני אזרחיים 398 (2015); יששכר רוזן-צבי ההליך האזרחי 339-340 (2015)).

21. דומני כי יישום אמות המידה שלעיל על תובענות נזיקין בגין פגיעות מיניות במשפחה, ובייחוד בין הורים לילדים, מוביל לכלל מסקנה כי אכן עסקינן בתובענות שעילתן בסכסוך במשפחה. זאת, נוכח הקרבה המשפחתית הניכרת בין הפוגע לבין הקרבן, וכן בשים לב לכך שפגיעות מעין אלה נעשות דרך כלל במחשכים ובסתור, ובהיעדר גורמים לבר-משפחתיים כלשהם. זאת ועוד, לקרבה המשפחתית ישנו משקל ייחודי בתובענות הנובעות מפגיעות מיניות כאמור, שכן קרבה זו משמשת קרקע פורייה

לביצוע הפגיעה המינית, בהציבה בפני הפוגע "טרף קל" למאוויו הנלווים, בסביבה המאפשרת חשאיית יחסית ומתוך יחסי כוח ומרות המקלים על ביצוע המעשים. כמו כן, הקרבה המשפחתית מחריפה משמעותית את הפגיעה שחווה הקורבן, אשר לצד הנזקים הכבדים הנובעים מעצם הפגיעה המינית בו, הוא נאלץ להתמודד אף עם אובדן דמות הורית מיטיבה ומגוננת ועם התחושות הנלוות לעובדה שהפגיעה החמורה שחווה נגרמה לו על-ידי האדם אשר היה אמון יותר מכול על שמירת ביטחונו (ראו: Angela Browne & David Finkelhor, *Impact of Child Sexual Abuse: A Review of the Research*, 99 PSYCHOLOGICAL BULLETIN 66, 73 (1986); והשוו: יובל סיני ובנימין שמואלי "הגיעו מים עד נפש" – דרכי התמודדות עם התעללות בבן-זוג בדיני הנזיקין, בדין הפלילי ובדיני המשפחה: הצעת מודל חדש-ישן" מאזני משפט ו 273, 282-283 (התשס"ז)).

בהקשר זה, מעניין להפנות למאמר בו מתואר מחקר אשר ממצאיו הצביעו על קשר הדוק בין טראומה הנובעת מפגיעה בילדות שהתרחשה בתוך המשפחה לבין הסיכוי להתפתחותה של דיסוציאציה פתולוגית – קשר אשר לא נמצא ביחס לטראומה שהורתה בפגיעה חוץ-משפחתית. על כך נכתב:

"These results are consistent with those obtained in other studies exploring the associations between intrafamilial child abuse and development of dissociation... Our findings lend some credence to the argument that in addition to longstanding abuse and neglect, *it is the special role of the perpetrator and the locale of the abuse that fosters the development of dissociative disorder*. Dissociation from this vantage point is a severe form of inability to integrate events and emotional reactions caused by too many present conflicting pieces of information. *This more dynamic process may serve survival in a completely paradoxical situation, where the child is simply unable to bring together the understanding that the perpetrator who injures is also the nurturer who sustains*. In the face of such complexity, effort at making sense out of events and people is suspended and one accepts a fragmentation of self and others" (Belinda Plattner, Melissa Silvermann, Allison Redlich, Victor Carrion, Martha Feucht, Max Friedrich & Hans Steiner,

*Pathways to Dissociation: Intrafamilial Versus
Extrafamilial Trauma in Juvenile Delinquents*, 191 THE
JOURNAL OF NERVOUS AND MENTAL DISEASE 781
(2003); emphasis added, Y.W.).

22. נוכח כל האמור, אני סבורה כי מערכת היחסים המשפחתית אכן מהווה גורם משמעותי בתובענה נזיקית שעילתה פגיעה מינית במשפחה, ומשכך יש לראות בה כתובענה "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה", אשר תידון בפני בית המשפט לענייני משפחה, כאמור בסעיף 1(2) לחוק.

לא זו אף זו, אני סבורה כי המסקנה שלעיל מתיישבת היטב אף עם תכליותיו של חוק בית המשפט לענייני משפחה – מהותיות ודיוניות כאחד, כפי שיבואר להלן.

תכלית בית המשפט לענייני משפחה

23. חוק בית המשפט לענייני משפחה נחקק בשנת 1995, והוא נועד לרכז את כלל ההליכים המשפטיים הנובעים מסכסוכים בתוך המשפחה בגדר ערכאה מקצועית אחת. כך, בין היתר, בסעיף 1(2) לחוק בחר המחוקק לכלול בגדר סמכותו העניינית של בית המשפט לענייני משפחה אף מגוון תובענות אזרחיות שאינן מתחום דיני המשפחה ה"קלאסיים", אך מתנהלות בין בני משפחה ונובעות מסכסוך משפחתי כאמור. כל זאת, מתוך ראייה הוליסטית-טיפולית המכירה במורכבות וברגישות הטמונות בסכסוכים משפחתיים, ובדומיננטיות של יחסי המשפחה הניצבים ברקע הסכסוך המשפטי. מטעמים אלה נקבע גם כי בית המשפט לענייני משפחה יאויש בשופטים בעלי ידע וניסיון בתחום המשפחה (ראו: סעיף 2(ג) לחוק בית משפט לענייני משפחה) וייעזר בגורמים מיעצים וטיפוליים. אופיו הייחודי האמור של בית המשפט לענייני משפחה נועד לאפשר לו הן לרדת לשורש המחלוקת המשפחתית ולפתרן ברגישות המתבקשת, והן להביא לפתרון ממשי אשר יאפשר לבעלי הדין להמשיך ולנהל חיי משפחה תקינים – אף בתום ההליך המשפטי (ראו: מבוא להצעת חוק לתיקון דיני המשפחה (ריכוז סמכויות השיפוט), התשנ"ה-1994, ה"ח 153 (להלן: הצעת חוק בית המשפט לענייני משפחה); פרוטוקול ישיבה מס' 370 של הכנסת ה-13, 125-126 (31.7.1995) (להלן: פרוטוקול קריאה שניה ושלישית); הוועדה לבחינת יישום דיני המשפחה דין וחשבון 13 ו-21 (1986) (להלן: דו"ח ועדת שינבוים); עניין חבט, בעמודים 341-343; בע"מ 164/11, בפסקה 10; בע"מ 3885/18 פלוני נ' פלוני, פסקה 4 (24.6.2019); דן ארבל ויהושע גייפמן "חוק בית- המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995" הפרקליט מג 431, 433-434 ו-436-437

(התשנ"ז); שאול שוחט "בית המשפט לענייני משפחה – האמנם בית?" משפחה במשפט ב 375, 376-379 (התשס"ט); רוזן-צבי, בעמודים 337-338; קרני פרלמן יישוב סכסוכים: משפט שיתופי וטיפול וטיפולי 241-243 (2015)).

24. אמנם נכון, כי בכל הנוגע לתובענות בגין פגיעות מיניות בין בני משפחה, יש להניח כי רבים מבין התובעים-הקרבנות יתקשו לשאוף לפתרון מוסכם של ה"מחלוקות" בינם לבין בן משפחתם-הפוגע, ואף יתנגדו לכך (והשוו בהקשר זה לטיעונים המתנגדים לגישור בסכסוכים שעניינם אלימות בתוך המשפחה: דפנה לביא "אלימות וגישור: האמנם אוקסימורון?" משפחה במשפט א 117, 130-143 (התשס"ז)). למעשה, רבים יתייחסו לבן משפחתם הפוגע כמי שמוטט במעשיו את אותה מסגרת משפחתית אשר ביקש המחוקק לשמר ולטפח באמצעות בית המשפט לענייני משפחה (ראו: בלהה כהנא חבות של הורים בנוזקין כלפי ילדיהם 252 (התשס"ח); והשוו: סיני ושמואלי, בעמוד 283).

מנקודת מבט זו, נדמה כי תכליתו ה"גישורית" של בית המשפט לענייני משפחה, שעניינה בהגעה לכדי פתרון כולל אשר יאפשר לבני המשפחה הניצים להמשיך במערכת היחסים המשפחתית לאחר תום ההליכים המשפטיים – אינה רלוונטיות בכל הנוגע לחלק ניכר מן התובענות הנזיקיות המוגשות בגין פגיעות מיניות במשפחה. ברם, לצד התכלית הגישורית האמורה, אין להתעלם אף ממומחיותו הייחודית של בית המשפט לענייני משפחה ושל הגורמים הטיפוליים-מקצועיים הפועלים לצדו בבירורם של סכסוכים משפחתיים, על כלל הרגישויות הנלוות לכך. מומחיות זו רלוונטית לשם בירורן של תובענות נזיקיות בגין פגיעות מיניות במשפחה, שכרוך ברגישות ייחודית הנובעת ממערכת היחסים המשפחתית, ואשר משפיעה, כאמור לעיל, אף על היקף ומהות הנזק שנגרם לקרבן, כמו גם על טיב הפיצוי לו הוא זכאי, ועל הבנת מצב הדברים בכללותו. זאת ועוד, תובענות נזיקיות מעין אלה משפיעות ככלל אף על מעגלים משפחתיים רחבים יותר – אם על בני משפחה אשר היו עדים למעשים המיניים ואף נטלו בהם חלק אקטיבי או פסיבי, ואם על בני משפחה אשר נחשפו לראשונה לפגיעות המיניות באמצעות התובענה הנזיקית שהוגשה. מעורבותם של בני משפחה אלה או אחרים עשויה לבוא לידי ביטוי בעדות לטובת מי מהצדדים, בתמיכה ובהכלה או בהתנכרות ובחוסר אמון – כל אלו מגבירים את הרגישויות הנלוות לתובענה נזיקית בגין פגיעה מינית במשפחה ומצדדים אף הם בבירורה בפני בית המשפט לענייני משפחה – על מומחיותו הייחודית, ועל הצוות המקצועי והטיפולי הפועל לצדו (וראו: רע"א 9343/08, שם).

25. לצד האמור לעיל, יש ליתן את הדעת גם לכך שחרף הפגיעות הקשות, לא מן הנמנע כי חלק מהתובעים אשר נפגעו מינית על-ידי בן משפחתם אכן ישאפו לעתים להליך גישורי ומאחה. על כך נכתב בהקשר דומה: "פעמים רבות מי שתובע אינו מעוניין כלל – או לא רק – בסעד כספי, אף שפורמלית זהו הסעד שהוא מבקש. המשפט הוא עבור תובעים רבים בימה להשמיע טענות וניסיון להשיג סעדים כגון גמול, עונש ונקמה, פיוס, חרטה והשלמה בין הניצים כאשר כלו כל הקיצין" (ראו: בנימין שמואלי "תביעות נזיקין בין בני-זוג – התדיינות או חסינות?" מחקרי משפט כז 139 183-184 (2011); וכן ראו: כהנא, בעמוד 269; והשוו: טלי גל והדר דנציג-רוזנברג "צדק מאחה וצדק עונשי: שני פנים למשפט הפלילי" משפטים מג 779, 196-797, 816-817 (2013)). במצב דברים מעין זה, בירור התביעה בבית המשפט לענייני משפחה, מוצדק אף יותר – הן נוכח מומחיותה הייחודית של ערכאה זו, והן נוכח הכלים העומדים לרשותה לשם איחוי הקרע המשפחתי שיצר הפוגע-הנתבע.

26. עוד יצוין כי לא נעלמה מעיני העובדה שתובעים נפגעי התעללות מינית במשפחה עשויים להעדיף לעתים את מומחיותן של הערכאות האזרחיות בבירור תובענות נזיקין רחבות היקף, שכן ערכאות אלה בקיאות ורגילות בהליכים משפטיים הנוגעים לפגיעות חמורות בגוף ובנפש – הליכים הכרוכים דרך כלל בבירור עובדתי מורכב ומסועף, כמו גם ברגישות ובקושי ייחודיים (ראו והשוו: רע"א 7146/13 פלוני נ' פלונית, פסקה ה (22.9.2014); ע"א 3347/16 פלונית נ' פלוני, פסקה 16 (20.2.2018)).

27. ואולם, כאמור לעיל, סעיף 1(2) לחוק מסמיך את בית המשפט לענייני משפחה לדון בשלל תובענות אזרחיות, אשר אינן נסבות בהכרח על דיני המשפחה המהותיים, ומשכך אינן מצויות בתחום מומחיותו ה"צרה". כך, למשל, עשוי בית המשפט לענייני משפחה להידרש לתובענות בין בני משפחה שעניינן דיני חברות (ראו למשל ההליך אשר נדון בעניין חב"ס), זכויות במקרקעין (ראו למשל: בע"מ 5471/13 פלוני נ' פלוני (28.8.2013) (להלן: בע"מ 5471/13)), דיני חוזים (ראו למשל: תמ"ש (משפחה ב"ש) 55322-07-15 ש' ט' נ' א' א' א' (1.1.2019)) וכיוצא באלה. הנה כי כן, המחוקק ביכר בסעיף 1(2) לחוק את מומחיותו הייחודית של בית המשפט לענייני משפחה בכל הנוגע לבירור סכסוכים משפחתיים, על פני מומחיותה המקצועית של הערכאה האזרחית הרלוונטית.

המסגרת הדיונית בבית המשפט לענייני משפחה

28. עוד יצוין, כי הסמכתו של בית המשפט לענייני משפחה לדון בתובענות נזיקין בגין פגיעות מיניות במשפחה מוצדקת אף לנוכח המסגרת הדיונית הגמישה הנוהגת בו. אבאר.

בסעיף 8(א) לחוק בית המשפט לענייני משפחה נקבע כי "בכל ענין של דיני ראיות וסדרי דין, שאין עליו הוראה אחרת, לפי חוק זה, ינהג בית המשפט בדרך הנראית לו הטובה ביותר לעשיית משפט צדק", ואף בתקנות סדר הדין האזרחי הוקדש לבית המשפט לענייני משפחה פרק ייעודי, המסדיר את סדרי הדין הייחודיים הנוהגים בגדרו. כך לדוגמה, תקנה 258ד(א) קובעת כי "בית המשפט רשאי לקבל כראיה כל עדות שהובאה בפניו, אף אם אינה קבילה בבית משפט אחר", ובתקנה 258ד(ב) נקבע כי "בית המשפט יקבע את ממצאיו לפי הראיות המסתברות יותר". אם כן, סדרי הדין ודיני הראיות בבית המשפט לענייני משפחה שונים וגמישים מאלה הנוהגים במערכת המשפט האזרחית, ויש בהם כדי לאפשר התאמה של הדיון למאפייניו הייחודיים של הסכסוך המשפחתי (ראו: בע"מ 4738/13 פלוני נ' פלונית, פסקאות 19 ו-25-26 (3.9.2013); פרוטוקול קריאה שניה ושלישית, בעמוד 126; דו"ח ועדת שינבויים, בעמודים 28-30; גלי רוך בית המשפט לענייני משפחה בראי הפסיקה 434-432 (2009); רוזן-צבי, בעמוד 338).

29. גמישות דיונית וראייתית זו היא חיונית אף לבירורן של תובענות נזיקיות בגין פגיעות מיניות במשפחה. זאת, מאחר שפגיעות אלה נעשות לרוב בחדרי חדרים – הרחק מעין כול, והיות שהוכחתן דורשת ככלל העדה של בני משפחה אלה נגד אלה, והתמודדות עם המורכבות הנלווית לעדויות וראיות מסוג זה. כמו כן, לא אחת עמד בית משפט זה על הקושי שחווים קרבנות פגיעה מינית במתן עדות קוהרנטית וסדורה (ראו: ע"פ 7307/18 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 17 (11.11.2019) והאסמכתאות שם), והדברים רלוונטיים עד מאד כאשר עסקינן בנפגעי תקיפה מינית במשפחה, נוכח חומרתם היתרה של המעשים ולאור העיוות הטמון בפגיעה כה קשה הנגרמת על-ידי אדם קרוב, לא כל שכן על-ידי הורה. לדידי, אפוא, הכלים הדיוניים הגמישים העומדים לרשותו של בית משפט לענייני משפחה עשויים לסייע בהתמודדות עם האתגרים הראייתיים האמורים, ולהביא לבירור מקיף ומותאם יותר של תובענות נזיקיות בגין פגיעות מיניות במשפחה (ראו: רע"א 9343/08, שם; רוזן-צבי, בעמוד 342).

30. אציין עוד כי לא נעלמו מעיני טענות המבקשת באשר לפגיעה אפשרית של הדיון בבית המשפט לענייני משפחה בזכויותיהם הדיוניות של קרבנות תקיפה מינית במשפחה. כך למשל, התובע בבית המשפט לענייני משפחה אינו רשאי לצרף לתביעתו חוות דעת מומחה התומכת בטענותיו, אלא ברשות בית המשפט (ראו: תקנה 258יב(א) לתקסד"א וסעיף 8(ג) לחוק); ובעלי הדין אף זקוקים לרשותו של בית המשפט לענייני משפחה לשם חקירת המומחה מטעמו (ראו: תקנה 258יב(ה) לתקסד"א). כל זאת, בשונה מן הדין הנוהג בהליך אזרחי "רגיל", בגדרו נדרשים, ככלל, בעלי הדין לתמוך את טענותיהם הרפואיות בחוות דעת מומחה מטעמם, ואף זכאים לחקור את המומחים אשר הגישו חוות דעת רפואיות מטעם יתר בעלי הדין או מטעם בית המשפט (ראו: תקנות 128 ו-130א לתקסד"א).

ואולם, הוראות דיוניות ייחודיות אלה אינן שרירותיות גרידא, והן יוחדו דווקא לבתי המשפט לענייני משפחה, מתוך רצון לייעל עד כמה שניתן את ההליכים המשפטיים המתנהלים בגדרם, ולאפשר מעורבות גבוהה של שופטי בית המשפט לענייני משפחה בניהול המשפט לקראת הגעה לפתרון מותאם (ראו: דו"ח ועדת שינבוים, בעמודים 30-28; רון, בעמודים 194-195; בע"מ 5471/13, בפסקה י"ב).

31. אין לכחד כי מתן אפשרות לבעלי הדין לתמוך את כתבי טענותיהם בחוות דעת מטעמם עולה בקנה אחד עם עקרונות השיטה האדברסרית; יש בו כדי לסייע בהצגתה של תמונה רחבה בפני בית המשפט, הכוללת אסכולות וגישות שונות; וכן הוא עשוי לתרום לאמון הציבור בהכרעה הסופית שתינתן ובעצמאות שיקול הדעת השיפוטי (ראו: ע"א 4330/07 מוזס נ' מדינת ישראל – משרד הבריאות – בית חולים רמב"ם חיפה, פסקאות כ"ב (5.3.2009), והאסמכתאות שם, וכן ראו את האמור שם, בחוות הדעת של המשנה לנשיאה א' ריבלין והשופטת ע' ארבל; דניאל מור "מינוי מומחים רפואיים מטעם בית-המשפט בתביעות בגין תאונות רפואיות בישראל" משפט ועסקים ט 247, 275-291 (התשס"ח)).

ואולם, לצד זאת, מינויו של מומחה מטעם בית המשפט, חלף הגשתן של חוות דעת מטעמם של בעלי הדין, עשוי לקצר את ההליך המשפטי ולייעלו, ובכך לחסוך במשאבי הצדדים ובית המשפט. זאת, נוכח עלויותיהן הניכרות של חוות דעת המוגשות מטעם בעלי הדין, וכן לאור העובדה שפעמים רבות בית המשפט ממלא ממנה מומחה מטעמו לשם הכרעה בין חוות דעת סותרות המוצגות לפניו (ראו בהרחבה: עניין מוזס, בפסקאות י"ח-כ"א, והאסמכתאות שם; מור, בעמודים 268-275). נוכח האמור, ראיתי לציין, במאמר מוסגר, כי לא זו בלבד שיש טעם רב בהוראות הדיוניות החלות בכל הנוגע

למינוי מומחים בבית המשפט לענייני משפחה, אלא שלדידי, אף לא מן הנמנע שהיעילות הטמונה במינויו של מומחה מטעם בית המשפט תצדיק החלתן של הוראות דומות לאלה הקבועות בחוק בית המשפט לענייני משפחה אף בכל הנוגע לתובענות נזיקין "רגילות" המתנהלות בערכאות האזרחיות (ככל שמדובר בחוות דעת המתייחסות לגובה הנכות, להבדיל מחוות דעת בסוגיית החבות). על כל פנים, זהו עניין למחוקק לענות בו.

32. אציין עוד כי לא נעלמה מעיני אף טענת המבקשת בנוגע לשונות בגביית האגרות בין בית המשפט לענייני משפחה לבין הערכאות האזרחיות, ואולם, לא מצאתי ממש בטענה זו, ומכל מקום, הטענה נכונה ביחס לכל תביעה נזיקית המתבררת בבית המשפט לענייני משפחה, ולכן אין בה כדי לשנות ממסקנותיי שלעיל.

הפרקטיקה הנוהגת

33. לבסוף, יוער כי מסקנתי הפרשנית שלעיל, לפיה הסמכות העניינית לדון בתובענות נזיקין בגין פגיעות מיניות במשפחה נתונה לבית המשפט לענייני משפחה, מתיישבת אף עם מצב הדברים בפועל, שכן כפי שציין היועץ המשפטי לממשלה בתשובתו לבקשה דנן, בתי המשפט לענייני משפחה דנים דבר יום ביומו בתובענות נזיקיות בגין מעשים מיניים בתוך המשפחה (ראו: תמ"ש (משפחה י-ם) 2160/99 ל' נ' ל' (31.8.2005); תמ"ש (משפחה ת"א) 40811-10-10 ד' פ' נ' עזבון ס' פ' (16.5.2013); תמ"ש (משפחה ב"ש) 7672-06-15 פלונית נ' אלמוני (6.2.2018); תמ"ש (משפחה אשד') 4860-04-15 פלונית נ' אלמוני (19.9.2019)). כידוע, בפרשנותו של דבר חקיקה יש ליתן משקל אף לפרקטיקה הנוהגת (ראו: עע"ם 4562/15 עיריית תל אביב נ' א.ש. נכסים ובנין (1989) בע"מ, פסקה 20 (31.1.2017); ע"א 3847/16 עגלי תל שווק בקר בע"מ נ' מדינת ישראל, משרד החקלאות ופיתוח הכפר, פסקה 111 ג (11.3.2018)), וזו תומכת, כאמור, בפרשנות המתוארת לעיל, העולה מהוראות החוק הרלוונטיות ומתכליתן.

סיכום

34. נוכח כל המקובץ, אני סבורה כי סעיף 1(2) לחוק מקנה לבית המשפט לענייני משפחה סמכות עניינית לדון בתובענות נזיקין בגין פגיעות מיניות במשפחה. פרשנות זו עולה בקנה אחד עם תכליות בית המשפט לענייני משפחה, עם המסגרת הדיונית והראייתית הגמישה הנוהגת בגדרו ועם הפרקטיקה הנוהגת.

35. יישום הדברים שלעיל על ענייננו, מוליך למסקנה כי תביעת המבקשת נגד אביה-המשיב, בגין המעשים המיניים החמורים אשר נטען כי הלה ביצע בה, באה בגדר "תובענה אזרחית... שעילתה סכסוך בתוך המשפחה", כאמור בסעיף 1(2) לחוק, ומשכך מצויה בגדר סמכותו העניינית של בית המשפט לענייני משפחה.

36. אציע, אפוא, לחבריי כי נדחה את הערעור דנן, ללא צו להוצאות.

ש ו פ ט ת

השופטת ע' ברון:

אביה של המבקשת הוא זה שביצע בה לדבריה את עבירות המין שבעטיין הגישה את תביעת הנזיקין, ולטעמי יש לייחס לעובדה זו משקל ממשי בקביעת הסמכות העניינית לדון בתובענה ובפרשנות שיש ליתן להוראת סעיף 1(2) לחוק בית המשפט לענייני משפחה. עבירות מין במשפחה הן חמורות ומזוויעות במיוחד. הן מבוצעות תוך ניצול נורא ואכזר של הקשר המשפחתי, ולא אחת קורעות לגזרים את המשפחה כולה. ובתביעת נזיקין בגין עבירות מין במשפחה, נאלצת הנפגעת לא רק להתייצב אל מול הפוגע בה – אלא אל מול פוגע שהוא אביה, כבענייננו. לנוכח האמור דעתי היא כדעתה של חברתי השופטת י' וילנר, כי עילתה של תביעת הנזיקין קשורה בטבורה ביחסים המשפחתיים שבין הפוגע לנפגעת – ועל כן בית המשפט לענייני משפחה הוא האכסניה המתאימה והמוסמכת לדון בתביעות מסוג זה. כפי שציינה חברתי, אופיו הייחודי של בית המשפט לענייני משפחה ומומחיותם של הגורמים הטיפוליים והמקצועיים הפועלים לצידו, מתאימים לכירורן של תביעות נזיקין בגין עבירות מין שנלווית להן רגישות יתרה בשל העובדה שבוצעו בתוך המשפחה.

ש ו פ ט ת

השופט ד' מין:

מסכים אני עם חוות דעתה של חברתי השופטת י' וילנר. עם זאת, ראיתי לנכון להוסיף הערה קצרה. כפי שציינה חברתי, בעניין חבס נקבע כי לצורך סיווג תביעה ככזו "שעילתה סכסוך בתוך המשפחה", יש להראות שהסכסוך המשפחתי תרם תרומה משמעותית לגיבושה של עילת התביעה (עניין חבס, עמ' 344-345). חברתי מציינת כי

היצמדות לפרשנות מצמצמת ודווקנית של המנוח "סכסוך" מעוררת קושי, שכן על פני הדברים, "סכסוך" משמעו עימות הדדי בין שני צדדים. רק בגדרי פרשנות מרחיבה, סבורה חברתי כי ניתן לכלול תובענות נזיקין בגין פגיעות במשפחה בגדר אחד המקרים שבהם התרחש "סכסוך" כאמור. אני כשלעצמי סבור שהתיבה "סכסוך" כוללת בחובה ללא קושי גם מקרים בהם אין מדובר בעימות הדדי.

בפשטות הדברים המונח "סכסוך" בחוק כולל בחובו עימותים מסוגים שונים ומגוונים, בין אם המקור לסכסוך הוא בפגיעה חד-צדדית של אדם אחד באחר, ובין אם תרמו שני הצדדים להיווצרותו. סעיף 1(2) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995 מבהיר כי תחולתו של החוק מתפרשת על פני תובענה אזרחית שעילתה סכסוך בתוך המשפחה, היא נושא העילה או שוויה אשר יהא. הגשת תביעה נזיקית בגין אירוע שבמרכזו פגיעה שנגרמה בהקשר של היחסים המשפחתיים, בהחלט עולה בגדרי "סכסוך" כאמור. השאלה אם מדובר בסיטואציה חד-צדדית או אם הייתה תרומה הדדית לסכסוך מצד שני הצדדים, אינה רלוונטית לעניין זה.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינה של השופטת י' וילנר.

ניתן היום, ט"ז בשבט התש"ף (11.2.2020).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת